

noodig, want alleen in een maatschappij kan de daarvoor noodige kennis bewaard blijven. Alleenlevende oermenschen hadden ieder voor zich steeds weer opnieuw dit gebruik moeten uitvinden; met den dood van den uitvinder zou elke uitvinding verloren zijn gegaan en ieder had van voren af aan weer moeten beginnen. Alleen in een maatschappij kunnen de ervaringen en de kennis van vorige geslachten bewaard blijven, zich voortplanten en daardoor steeds toenemen; want van een groep, een stam kunnen de afzonderlijke leden sterven, maar het geheel is als het ware onsterfelijk. De kennis van het gebruik der werktuigen wordt niet aangeboren, maar eerst later geleerd; daarom is een geestelijke overlevering noodig, zooals die slechts bij een maatschappelijke samenleving mogelijk is.

Zijn dus de bijzondere kenmerken van den mensch onafscheidbaar van zijn sociale leven, zoo staan zij ook onderling in het nauwste verband met elkander. Zij hebben zich niet elk voor zich, maar gemeenschappelijk ontwikkeld. Dat *het denken* en *de taal* alleen tezamen kunnen bestaan en zich alleen samen kunnen ontwikkelen, moet ieder dadelijk in het oog vallen, die zich den aard van zijn eigen denken helder voor oogen stelt. Wanneer wij met bewustheid denken, dus overleggen, dan praten wij eigenlijk met ons zelf; wij bemerken dan, dat wij zonder de woorden der taal in het geheel niet helder kunnen denken. Als wij niet met woorden denken, blijft het denken vaag en kunnen wij de afzonderlijke gedachten niet scherp vasthouden. Dat kan ieder uit eigen ervaring weten. De oorzaak ligt daarin, dat het menschelijke, zoogenaamde abstrakte, redelijke denken door *middel van begrippen* plaats vindt. Begrippen kunnen wij echter alleen door namen aangeven en vasthouden. Elk dieper denken, elke uitbreiding van ons weten moet beginnen met door namen te onderscheiden, nieuwe namen te geven of aan oude een meer nauwkeurige beteekenis te geven. De taal is het lichaam van de gedachte, het materiaal, waaruit de menschelijke wetenschap alleen opgebouwd kan worden.

Het verschil tusschen het menschelijk en het dierlijk denken is zeer juist door Schopenhauer gekarakteriseerd in een citaat, dat ook Kautsky in zijn reeds genoemd boek geeft (blz. 95). Het dier wordt in zijn handelingen bepaald door aanschouwelijke motieven, doordat, wat hij ziet, hoort, ruikt of hoe dan ook bemerkt. Daarom kan men bijna altijd bij de handelingen van een dier zien en weten, wat het daartoe aanleiding gaf, want wij bemerken het eveneens, wanneer wij er op letten. Bij den mensch is het geheel anders. Bij hem kunnen wij niet vooruit voorspellen, wat hij doen zal, want de beweeggronden, die hem tot handelen drijven, zijn voor ons onzichtbaar; het zijn gedachten in zijn hoofd. Hij overlegt met zich zelf, waarbij hij al zijn weten, het resultaat van vroegere ervaringen te pas brengt en dit overleg bepaalt zijn besluit om zoo of zoo te handelen. Het handelen der dieren wordt door onmiddellijke indrukken, het menschelijk handelen door abstrakte voorstellingen, door gedachten en begrippen bepaald. De mensch „wordt als het ware door fijnere onzichtbare draden getrokken; daardoor dragen al zijn bewegingen het stempel van opzet en bedoeling, wat hem een schijn van onafhankelijkheid geeft, die ze in het oog loopend van die der dieren onderscheidt.“

Mensch en dier worden beide door hun lichamelijke behoeften er toe gedreven de bevrediging daarvan in de hen omringende natuur te zoeken. De zinsindruk is de onmiddellijke aanleiding en het begin, de bevrediging het doel en het einde van de doelmatige handeling. Bij het dier volgt de handeling onmiddelijk op den indruk; het ziet de buit of het voedsel en onmiddelijk daarop volgt het toespringen, het grijpen, het eten of die handeling (zooals het aansluipen), die door de bepaalde levenswijze noodzakelijk voor het grijpen is en zich als instinct overgeërfd heeft. Ofwel het dier hoort een verdacht geluid, en dadelijk gaat het op de vlucht of duikt bewegingloos in mekaar om onopgemerkt te blijven, al naar het door zijn bouw op snel loopen of op een beschermende kleur aangewezen is. Bij

den mensch schuift zich tusschen de zinnelijke waarneming en de handeling een lange keten van gedachten en overwegingen in zijn hoofd, en al naar het resultaat van deze overwegingen kiest hij zijn handeling.

Waar komt dit verschil vandaan? Het is niet moeilijk in te zien, dat het ten nauwste met het gebruik van werktuigen verbonden is. Zoo als de gedachte zich tusschen de zinnelijke waarneming en de handeling inschuift, zoo schuift zich het werktuig tusschen den mensch en het voorwerp in, dat hij grijpen wil. Meer nog: *omdat* zich een werktuig tusschen hem en het ding buiten hem inschuift, *daarom* moet ook de gedachte zich tusschen waarneming en uitvoering inschuiven. Omdat de mensch zich niet onmiddellijk met zijn lichaam op het doel, b. v. het vijandelijke dier of de vrucht, werpt, maar een omweg neemt en met zijn hand eerst het werktuig of het wapen (wapenen behooren ook tot de werktuigen) grijpt en dan dit werktuig op de vrucht aanwendt, dit wapen tegen het dier richt, daarom mag in zijn hoofd op de zinnelijke waarneming niet dadelijk de onmiddellijke daad volgen, maar moet ook de geest een omweg nemen: hij moet zich van den indruk der zintuigen eerst op het werktuig, het wapen richten en vandaar eerst tot zijn doel komen. De materiele omweg bewerkt den geestelijken omweg de bijkomende gedachte is een noodzakelijk gevolg van het bijkomend werktuig.

Hier is het zeer eenvoudige geval van een primitief werktuig en van de eerst beginnende geestesontwikkeling genomen. Hoe ingewikkelder de techniek, hoe grooter de materiele omweg, des te grooter moet ook de geestelijke omweg worden. Wanneer de werktuigen zelf te voren worden vervaardigd, dan moet de herinnering aan honger en strijd tot de gedachte van het werktuig en deze tot de gedachte van het vervaardigen leiden om het later voor het gebruik gereed te hebben. Hier schuift zich reeds een langere keten van gedachten tusschen zinsindruk en eindelijke bevrediging van de behoefte in. Komt men ten slotte tot de handelingen

van de tegenwoordige menschen, dan wordt de keten verbazend lang en ingewikkeld. De arbeider, die gedaan heeft gekregen en dus den honger in het verschiep ziet, koopt een krant om na te kijken, waar een nieuw karwei begonnen zal worden: hij gaat op het spoor, biedt zich aan, om eerst veel later het geld te krijgen om daar voedsel voor te koopen. Dat alles overlegt hij eerst in zijn hoofd, voor hij het ten uitvoer brengt. Wat een lange omweg, dien de geest hier door een netwerk van paden maakt, vóór de daad tot stand komt! Maar het is in overeenstemming met den ingewikkelden bouw van onze tegenwoordige maatschappij, waarin de menschen eerst door een hoogontwikkelde techniek hun behoeften bevredigen.

Hier hebben wij dus reeds datgene, waar Schopenhauer de aandacht op vestigde, dien verborgen, zich in het hoofd afspinnenden draad der overweging, die aan de handeling voorafgaat, begrepen als een noodzakelijk uitvloeisel van het gebruik van werktuigen. Maar daarmee zijn wij nog niet tot de kern van de zaak gekomen. De mensch beschikt niet over één werktuig alleen, maar over meerdere, die hij verschillend kan gebruiken en tusschen welke hij *kiezen* kan. Daarom staat hij, met zijn werktuig gewapend, ook niet op één lijn met het dier, want het dier blijft steeds met *dezelfde natuurlijke werktuigen en wapens* uigerust, terwijl de mensch zijn kunstmatige hulpmiddelen kan verwisselen. Daarin ligt het hoofdverschil tusschen mensch en dier. De mensch is als het ware *een dier met verwisselbare organen*. En daarom moet hij ook het vermogen bezitten tusschen zijn werktuigen te kiezen. In zijn hoofd gaat hij verschillende gedachtenreeksen na, waarbij hij om beurten zijn geest op elk zijner werktuigen richt en nagaat, wat elk voor effect heeft: naar het resultaat van zijn overweging kiest hij zijn handeling. Hij past als het ware in de keten der gedachten, die van zinsindruk tot handeling voert, om beurten verschillende gedachten als wisselstukken in en houdt tenslotte die gedachte vast, die het best voor het doel past. Het overleggen, het vrije

vergelijken van een aantal zelfgekozen gedachtenreeksen, dit wezenlijke onderscheidingskenmerk tusschen het dierlijke en het menschenlijke denken, is onmiddellijk met het gebruik van naar willekeur te kiezen werktuigen verbonden.

Het dier heeft dit vermogen niet, omdat het voor hem nutteloos zou zijn, omdat hij er niets mee zou weten te beginnen. Aan het dier zijn zijn handelingen door zijn lichaamsbouw binnen zeer enge grenzen voorgeschreven. De leeuw is op het bespringen van zijn buit aangewezen en kan er niet aan denken om hem door snel loopen te willen inhalen. De haas is voor vluchten gebouwd en heeft geen wapens, hoe graag hij zich ook zou willen verdedigen. Voor deze dieren is dus niets anders te overleggen, dan alleen het oogenblik van den sprong of van de vlucht, het oogenblik, waarop de indrukken een bepaalde kracht bereiken, die noodig is voor het beginnen van de handeling. Elk dier is voor ééne bepaalde levenswijze gebouwd: zijn daden moeten zich daaraan aanpassen en zijn daardoor tot vaste gewoonten, tot instincten geworden en overgeërfd. Natuurlijk zijn deze niet onveranderlijk, het dier is geen machine: wanneer dieren in nieuwe levensomstandigheden komen, nemen zij snel nieuwe gewoonten aan. Physiologisch, naar aanleg, is de werking hunner hersens niet van de onze onderscheiden. Zij is het alleen practisch, naar het resultaat. Niet in de kwaliteit hunner hersens, maar in hun lichaam ligt de oorzaak hunner beperktheid: hun handelingen zijn hun door hun lichaamsbouw en hun omgeving nauwkeurig voorgeschreven, waarbij voor een overweging slechts een zeer kleine speelruimte blijft. Daarom zou voor een dier het redelijke denken van den mensch een volkomen nutteloos en doelloos vermogen zijn, dat het niet zou kunnen toepassen en dat hem meer schade dan nut zou brengen.

Daarentegen heeft de mensch dit vermogen onvoorwaardelijk noodig, omdat hij over kunstmatige werktuigen en wapens beschikt, die hij al naar het noodig is verwisselt. Wil hij het snelle hert neerstrekken, dan neemt hij den

boog; treedt een beer hem in den weg, zoo grijpt hij den bijl; wil hij een vrucht stuk slaan, zoo neemt hij den hamer. Wordt hij bedreigd, zoo moet hij bij zich zelf overleggen, of hij beter doet te vluchten dan wel zich met één zijner wapens te weer te stellen. Voor den mensch is dus het vermogen om in zijn hoofd vrij te overleggen en te kiezen absoluut noodzakelijk. Deze hoogere vorm van geesteswerkzaamheid behoort evenzeer bij het alleen bij den mensch voorkomende werktuiggebruik, als de geesteswerkzaamheid in het algemeen bij de vrije bewegelijkheid van de dierenwereld behoort.

Dit nauwe en vaste verband tusschen denken, taal en werktuigen, die zonder elkander niet mogelijk zijn, bewijst, dat zij zich alle gelijktijdig en te zamen geleidelijk hebben moeten ontwikkelen. Hoe deze ontwikkeling in bijzonderheden heeft plaats gehad, daarover kunnen wij natuurlijk slechts vermoedens uitspreken. Zonder twijfel is het een verandering in de levensomstandigheden geweest, die uit een aapachtig dier den voorvader van den mensch heeft gemaakt. Door uit het woud, de woonplaats der apen, naar de vlakte te verhuizen was hij gedwongen daar een nieuwe levenswijze aan te nemen, daar moest zich toen het verschil ontwikkelen tusschen de voeten om te loopen en de handen om te grijpen. Door zijn afkomst bracht dit wezen de twee hoofdvoorwaarden tot hoogere ontwikkeling mee, *het maatschappelijk samenleven* en *de apenhand*, die geschikt was voor het grijpen van voorwerpen. De eerste ruwe voorwerpen, die, zooals steenen of stokken, bij de gemeenschappelijke arbeid nu en dan gebruikt werden, vielen als het ware zonder opzet den menschen in handen en werden weer weggeworpen. Werd dit instinctieve, onbewuste gebruik regelmatig herhaald, zoo moest het gaandeweg tot het bewustzijn doordringen.

Voor het dier is de geheele omringende natuur één geheel, van welks bijzonderheden het zich niet bewust is. Het kan ze niet bewust uit elkander houden, omdat hem

de namen voor de afzonderlijke deelen en voorwerpen ontbreken, die ons het onderscheiden mogelijk maken. Weliswaar is deze omgeving niet onveranderlijk: op de veranderingen, die voor het dier „voedsel” of „gevaar” beteekenen, reageert het doelmatig door eigen handelingen; maar zij blijft een ongedeeld geheel, en zoo moet ze ook aan de oermenschen voorgekomen zijn. Uit dit geheel treden nu door de arbeid zelf, den hoofdinhoud van het menschenleven, langzamerhand die dingen naar voren, die bij het werk gebruikt worden. Het werktuig, dat nu eens een onverschillig dood stuk van de buitenwereld is, dan weer als een orgaan van ons lichaam zelf handelt, door onzen wil beziel, valt zoowel buiten de buitenwereld, als buiten het eigen lichaam, die den oermensch beide vanzelfsprekende dingen zijn, die hij niet opmerkt. Als voornaam hulpmiddel bij de arbeid, wordt het werktuig met een klank aangeduid, die ook de bezigheid zelf aanduidt, en door dezen naam steekt het nog sterker als een bijzonder ding bij de overige wereld af. Zoo begint het ontleden van de wereld door middel van begrippen en namen, het zelfbewustzijn begint te schemeren, de kunstmatige voorwerpen worden met opzet en bewustzijn bij het werk gebruikt.

Dit proces — want het is een zéér langzaam proces — is het begin van de eigenlijke menschwording. Want zodra de werktuigen bewust toegepast en dus opzettelijk opgezocht worden, kan men reeds zeggen, dat ze „geproduceerd” worden: vandaar tot hun vervaardiging is slechts één schrede. Met den eersten naam en de eerste abstrakte gedachte is de mensch in beginsel reeds ontstaan. Er blijft dan nog een lange weg af te leggen: de eerste ruwe werktuigen moeten al naar het gebruik verschillend worden, uit den scherpsten steen ontstaat het mes, de wig, de boor, de speerpunt; uit de verbinding met den stok groeit gaandeweg de bijl. Daarmede is eerst de wilde oermensch tegen het roofdier en het woud opgewassen en kondigt hij zich als toekomstige koning der aarde aan. Met de differentieering, de splitsing van het

werktuig, die de voorwaarde tot de latere verdeling van arbeid vormt, ontwikkelt zich ook de taal en het denken tot nieuwe rijkere vormen, terwijl het meer bewuste denken omgekeerd tot een doelmatiger gebruik en tot verbetering van de werktuigen leidt.

Zoo drijven zij elkander vooruit. De practijk van het maatschappelijk leven, de arbeid, is de bron, waaruit techniek en denken, werktuig en wetenschap opgroeien, en zich steeds volmaken. Door de arbeid heeft zich de aapmensch tot werkelijken mensch verheven. Het gebruik van werktuigen is de stoffelijke grondslag voor het verschil tusschen menschen en dieren, dat in den loop der ontwikkeling steeds grooter wordt.

Dierorgaan en menschenwerktuig.

Hier hebben we dus het hoofdonderscheid tusschen menschen en dieren. Het dier wint zijn voedsel en bestrijdt zijn vijanden met zijn eigen *lichaamsorganen*, de mensch doet dat met *kunstmatige werktuigen*. Orgaan (organon) is een Grieksch woord, dat werktuig beteekent. De organen zijn de natuurlijke, aangegroeide werktuigen van het dier. De werktuigen zijn de kunstmatige organen van den mensch. Of beter nog: met het dierlijk orgaan komt als gelijkwaardig menschelijk orgaan de hand met het werktuig samen overeen. Deze beide vervullen samen de functie die het dierlijk orgaan in zijn eentje verrichten moet. De hand wordt tot algemeen orgaan, dat aan geen enkele arbeid in het bijzonder aangepast is, omdat het voor alle tezamen dient, omdat het zich geheel tot het vasthouden en het voeren van alle werktuigen bekwaamt. De werktuigen zijn de doode dingen, die om beurten in de hand genomen worden en daardoor de hand tot een veranderlijk orgaan met veranderlijke functies maken.

Met deze deeling der functies opent zich voor den mensch een oneindige ontwikkelingsmogelijkheid, die het dier

niet kent. Omdat de hand zich met de meest verschillende werktuigen tot één geheel verbinden kan, staat het gelijk met alle mogelijke organen van de meest verschillende dieren. Elk dier is voor een bepaalde omgeving, een bepaalde levenswijze gebouwd en daaraan aangepast. De mensch met zijn werktuigen is aan *alle* omstandigheden aangepast, is voor elke omgeving uitgerust. Het paard is voor de gras-vlakte, de aap voor het bosch gebouwd; het paard is in het bosch even hulpeloos als de aap in de vlakte. De mensch neemt in het woud de bijl en op de vlakte de spade ter hand. Met zijn kunstmatige hulpmiddelen kan hij in elke streek binnendringen en zich overal neerzetten. Terwijl bijna alle dieren slechts in bepaalde streken kunnen wonen, heeft de mensch de geheele aarde veroverd. Elk die heeft, zooals een dierenkenner zich eens uitdrukte, zijn sterke zijde, waardoor het zich in den strijd om het bestaan staande houdt, en zijn zwakke zijde, waardoor het anderen ten offer valt en verhinderd wordt zich onbeperkt te vermeerderen. In dezen zin heeft de mensch alleen een sterke zijde en geen zwakke. Door zijn werktuigen staat hij gelijk met elk dier en omdat het werktuig niet gelijk blijft, maar steeds kan worden verbeterd, groeit de mensch tenslotte boven elk dier uit. Zijn werktuig maakt hem tot heer der schepping, tot koning der aarde.

In de dierenwereld heeft ook een voortdurende ontwikkeling en volmaking der organen plaats. Maar deze ontwikkeling is gebonden aan de verandering van het dierlijk lichaam en vindt daardoor met de oneindige langzaamheid plaats, die de biologische wetten voorschrijven. Duizenden van jaren tellen in de ontwikkeling van de organische wereld niets. Maar de menschen hebben zich uit het dwangbuis dezer biologische wetten bevrijd, doordat zij de ontwikkeling hunner organen overbrachten op levenlooze voorwerpen buiten hun lichaam. De werktuigen kunnen snel gevormd worden, de techniek gaat met een snelheid vooruit, die in vergelijking met het ontwikkelingstempo der dierlijke organen

kolossaal is. Daardoor is de menschheid van het oogenblik blik af, dat zij deze nieuwe banen insloeg, in enkele duizenden jaren opgeklommen tot een hoogte, die haar even ver boven de hoogstontwikkelde dieren verheft, als deze boven de laagste staan. Met de uitvinding van de kunstmatige werktuigen wordt als het ware aan alle verdere dierlijke ontwikkeling een einde gemaakt. Op het oogenblik, dat dit apenkroost zich in een razend tempo tot goddelijke kracht omhoog verheft en de geheele aarde als zijn uitsluitend gebied in bezit neemt, houdt de kalme ontwikkeling van de organische wereld in Darwinistischen zin plotseling op. Sinds de mensch door te temmen, uit te roeien, te kultiveeren en te fokken in de dieren- en plantenwereld ingrijpt, en alle levensvoorwaarden op aarde revolutioneert, formeert en bepaalt hij de verdere vormen van het dieren- en plantenleven naar zijn doel en zijn wil.

Daarom houdt met het ontstaan van de werktuigen ook de verdere verandering van het menschelek lichaam op. De organen blijven, zooals ze tot nu toe geworden waren, met ééne uitzondering echter. De hersenen, het denkorgaan, moesten zich met de werktuigen samen ontwikkelen; en wij zien ook inderdaad, dat het verschil tusschen hoogere en lagere menschenrassen hoofdzakelijk bestaat in een verschil in herseninhoud. Waar ook de ontwikkeling van dit orgaan houdt op een bepaalde trap op. Sinds het begin van de beschaving nemen kunstmatige hulpmiddelen steeds meer de functie van de hersens over; de wetenschap wordt in boeken als in een voorraadschuur bewaard. Ons denkvermogen is tegenwoordig niet wezenlijk beter of hooger ontwikkeld dan dat der Grieken en Romeinen en misschien dan dat der Germanen, ons weten is echter ontzaggelijk toegenomen, en niet het minst daardoor, dat het orgaan van den geest door zijn kunstmatigen plaatsvervanger, de boeken, ontlast werd.

Laat ons nu, nu wij het onderscheid tusschen mensch en dier vastgesteld hebben, tot de vraag terugkeeren, welke vorm bij beiden de strijd om het bestaan aanneemt. De

strijd om het bestaan veroorzaakt volmaking, daar al het onvolmaakte uitgeroeid wordt. Dit principe staat onomstootelijk vast. De dieren worden door dezen strijd steeds volmaakter. Maar nu moeten we ons nauwkeuriger uitdrukken en zien, waarin deze toenemende volmaaktheid bestaat. Want eigenlijk zijn het niet de geheele dieren, die met elkander een wedstrijd houden en volmaakter worden, maar het zijn de organen, waarmede zij strijden en konkurreeren, d.w.z. die organen, waarop het in den strijd voor het leven voor hen aankomt. De leeuwen strijden niet met hun staart, de hazen niet met hun oogen, de valken niet met hun snavel, maar de leeuwen voeren den strijd met hun springspieren en hun tanden, de hazen met hun pooten en ooren, de valken met hun oogen en vleugels. Vragen wij dus: wat strijdt, wat voert den wedstrijd? Dan is het antwoord: *de organen strijden. En deze organen worden daarbij steeds volmaakter.* De spieren en de tanden der leeuwen, de pooten en de ooren der hazen, de oogen en de vleugels der valken voeren den concurrentiestrijd en deze worden door dien strijd verbeterd. De geheele dieren zitten alleen maar aan deze organen vast en deelen in hun lot, het lot van den overwinnenden sterke of den overwonnen zwakke.

Laat ons nu op dezelfde wijze de vraag voor de menschenwereld stellen. De menschen strijden niet met hun natuurlijke lichaamsorganen, maar met hun kunstmatige organen, met hun werktuigen (waaronder wij, zooals altijd, natuurlijk ook de wapens verstaan). De grondstelling, dat door uitroeiing van het onvolmaakte de strijd tot een voortdurende volmaking leidt, geldt ook hier: *De werktuigen voeren den strijd en deze werktuigen worden daarbij steeds volmaakter.* Die groepen of stammen, die over de beste werktuigen of wapens beschikken, kunnen zich het best voldoende levensonderhoud verschaffen en in een onmiddellijken strijd de minder goed uitgeruste stammen overwinnen en uitroeien. De groote verbeteringen in de techniek en in de arbeidsmethoden in den oertijd, zooals vooral het invoeren van den akkerbouw

en de veeteelt, maken den mensch tot een lichamelijk krachtiger ras, dat van de ongunst der elementen niet meer zoo zwaar te lijden heeft. De rassen, wier technische hulpmiddelen het hoogst ontwikkeld zijn, verdedigen of onderwerpen de andere, verzekeren zich de gunstigste landen en stijgen tot beschaving omhoog. De heerschappij van het Europeesche ras berust op hare technische meerderheid.

Hier zien wij dus, hoe datzelfde principe van den strijd om het bestaan, dat Darwin formuleerde en waar Spencer den nadruk op legde, bij mensch en dier verschillend werkt. Het principe, dat de strijd tot een volmaking der wapens leidt, waarmee gestreden wordt, bewerkt bij mensch en dier verschillende resultaten. *Bij het dier leidt deze strijd tot een voortdurende ontwikkeling van de natuurlijke lichaamsorganen;* dit is de grondslag van de afstammingsleer, de kern van het Darwinisme. *Bij den mensch leidt hij tot een voortdurende ontwikkeling der werktuigen, der techniek, der produktiekrachten.* Dit is echter de grondslag van het Marxisme.

Hier blijkt dus, dat Marxisme en Darwinisme niet twee onafhankelijke theorieën zijn, waarvan elk op haar gebied geldt en die niets met elkaar te maken hebben. In werkelijkheid komen zij op hetzelfde grondprincipe neer. Zij vormen een eenheid. De nieuwe richting, die met het ontstaan van den mensch ingeslagen wordt, de vervanging van de natuurlijke organen door kunstmatige werktuigen, bewerkt, dat dit grondprincipe zich in de menschenwereld op geheel andere wijze uit dan in de dierenwereld, dat in de laatste het Darwinisme, in de eerste het Marxisme de ontwikkelingswet weergeeft.

Van het oogenblik af, dat de menschen zich uit de dierenwereld verheffen, wordt de ontwikkeling der werktuigen en de daarmee samengaannde ontwikkeling van de arbeidsmethoden, van de arbeidsverdeeling en van het weten tot drijfkracht der maatschappelijke ontwikkeling. Zij roept de verschillende ekonomische bedrijfsvormen in het leven: de kommunistische oermaatschappij, de vorm van het eenvoudige

boerenbedrijf, het begin van de warenproduktie, het middel-eeuwsche feudalisme en ten slotte het moderne kapitalisme. Nu rest ons nog de tegenwoordige produktiewijze en hare revolutioneering in dezen samenhang te beschouwen en de darwinistische grondstellingen op de juiste wijze er op toe te passen.

Kapitalisme en Socialisme.

De bijzondere vorm, die de darwinistische strijd om het bestaan als drijfkracht der ontwikkeling in de menschenwereld aanneemt, wordt door het maatschappelijke samenleven en door het gebruik der werktuigen bepaald. De menschen voeren den strijd gemeenschappelijk in groepen: binnen de groep houdt de onderlinge strijd om het bestaan op en treden wederkeerig dienstbetoon en sociale gevoelens op, terwijl tusschen de groepen nog steeds de strijd blijft heerschen. Omdat in dezen strijd de technische uitrusting beslist, heeft hij een vooruitgang der techniek tot resultaat. Deze beide omstandigheden werken onder verschillende maatschappijvormen op verschillende wijze. Laten wij thans zien, hoe zij onder het kapitalisme werken.

Toen de bourgeoisie de politieke macht veroverde, en daarmee de kapitalistische produktiewijze tot de heerschende maakte, begon zij met de feodale banden te breken en de menschen *vrij* te maken. Dat was voor het kapitalisme noodzakelijk; ieder producent moest zonder eenigen band, die zijn bewegingsvrijheid beperkte, zonder rekening te moeten houden met plichten tegenover de een of andere korporatie, zonder door wettelijke voorschriften beperkt te zijn, geheel naar eigen goeddunken aan den wedstrijd der concurrentie deel kunnen nemen. Slechts daardoor was het mogelijk de productie overeenkomstig de aan haar gestelde eischen te ontwikkelen. De arbeiders moesten niet door de een of andere plicht tegenover baronnen of gilden in de vrije beschikking over hun volle arbeidskracht beperkt

worden; slechts daardoor konden zij haar aan de kapitalisten als compleete waar verkoopen en konden dezen er het volle gebruik van maken. Daarom hief de bourgeoisie alle oude verbanden en oude plichten op. Zij maakte de menschen volkomen vrij, maar daardoor ook volkomen eenzaam en zonder eenige toeverlaat. Vóór dien tijd waren de menschen niet eenzaam; zij waren lid van een korporatie of gilde, zij stonden onder de bescherming van een heer of een organisatie en vonden daarin hun kracht. Zij vormden een deel van een maatschappelijke groep, tegenover welke zij verplichtingen te vervullen hadden en van welke zij daarvoor bescherming genoten. Deze plichten hief de bourgeoisie op, zij vernietigde de korporaties en schafte de feodale afhankelijkheidsverhoudingen af. De bevrijding van de arbeid beteekende tevens, dat de mensch elke toevlucht tot zijn medemenschen ontnomen werd, dat hij niet meer op anderen steunen kon; ieder kwam geheel op zich zelf te staan; *alleen tegen allen* moest hij den strijd voeren, los van elken band, maar ook van elke steun.

Daardoor komt het, dat onder het kapitalisme de menschenwereld het meest op de wereld der roofdieren gelijkt. Daardoor komt het, dat de bourgeois-Darwinisten hun voorbeelden voor de menschenmaatschappij bij de eenzaam strijdende dieren zochten; hun uitgangspunt was daarbij inderdaad de ervaring en hun fout bestond slechts daarin, dat zij de kapitalistische verhoudingen voor de eeuwig menschelijke aanzagen. De overeenkomst van de bijzondere kapitalistische strijdmethoden met die der alleenlevende dieren heeft Engels in het historische gedeelte van zijn Anti-Dühring op deze wijze beschreven (blz. 293):

„De groote industrie ten slotte en het ontstaan van de wereldmarkt hebben den strijd universeel en tegelijkertijd van een ongehoorde heftigheid gemaakt. In een strijd tusschen de afzonderlijke kapitalisten zoowel als tusschen geheele industrieën en geheele landen beslist de gunst van de natuurlijke of kunstmatige produktievoorwaarden. De

overwonnene wordt zonder genade uit den weg geruimd. Het is de Darwinistische strijd om het bestaan, man tegen man, uit de natuur met verdubbelde woede op de maatschappij overgebracht. Het natuurstandpunt van het dier verschijnt hier als hoogtepunt van de menselijke maatschappij."

Wat is het nu, dat bij deze kapitalistische konkurrentie eigenlijk strijdt en waarvan de volmaaktheid over de overwinning beslist?

Allereerst weer de technische hulpmiddelen, *de machines*. Hier geldt weer de algemeene wet, dat de strijd tot volmaking leidt. *De volmaaktere machine verslaat de onvolmaakte*; de ondeugdelijke machines en kleine werktuigen gaan te gronde en de *machine-techniek ontwikkelt zich met reuzenschreden tot steeds grootere produktiviteit*. Dit is de juiste toepassing van het Darwinisme op de menselijke maatschappij. Het bijzondere daarbij is, dat onder het kapitalisme *het privaateigendom* heerscht en dus aan elke machine een mensch vastzit. Aan de groote machine zit een groot-kapitalist vast, aan de kleine een kleinburger en met de nederlaag van de kleinere machine gaat ook de kleine burger te gronde, met al zijn illusiés en al zijn levensgeluk.

Daarnaast is de strijd een wedstrijd der *kapitalen*. Het grootkapitaal is het volmaaktste kapitaal; het groote kapitaal verslaat het kleinere en daardoor worden de kapitalen steeds groter. Deze concentratie van het kapitaal ondermijnt steeds meer het kapitalisme zelf, want zij verkleint de bourgeoisie, die belang heeft bij zijn instandhouding en vergroot de volksmassa, die het wil opheffen.

Bij deze ontwikkeling wordt nu een van de karaktertrekken van het kapitalisme gaandeweg reeds opgeheven. De arbeidersklasse ontwikkelt in de wereld der eenzaam, ieder voor zich strijdende menschen een nieuwen bond, *den klassenbond*. De vereenigingen beginnen er mee den wederzijdschen konkurrentiestrijd der arbeiders uit te schakelen en hun kracht tot een gemeenschappelijken strijd naar buiten te

vereenigen. Voor deze nieuwe, uit de natuurlijke omstandigheden ontstaande klassenorganisatie geldt alles, wat van de *maatschappelijke* groepen in het algemeen gezegd is. In haar schieten de sociale driften, de zedelijke gevoelens, de zelfopoffering en de toewijding voor het geheel op schitterende wijze omhoog. En deze vaste band geeft aan de arbeidersklasse de geweldige kracht, die zij nodig heeft om de kapitalistenklasse te overwinnen. De klassenstrijd, die geen strijd *met* werktuigen, maar een strijd *om* de werktuigen is, een strijd om de beschikking over de technische uitrusting van de menschheid, wordt door de macht van het georganiseerd handelen, door de kracht der nieuw opgekomen klassenorganisatie beslist. In de georganiseerde arbeidersklasse groeit reeds een element der socialistische maatschappij op.

Passen wij nu dezelfde gedachtengang op de komende productiewijze, op het socialisme toe. De tot volmaking leidende wedstrijd der werktuigen, die de geheele geschiedenis der menschheid beheerscht, houdt hier niet op. Nog steeds wordt hier, evenals onder het kapitalisme, de slechte machine door de betere verslagen en opgeruimd; nog steeds leidt dit proces tot een snelle toename der produktiviteit van de arbeid. Daar echter het privaateigendom van de produktiemiddelen opgehouden heeft te bestaan, zit niet meer aan elke machine een mensch vast, die die machine zijn eigendom noemt en haar lot deelt. De machines zijn gemeenschappelijk eigendom en hun wedstrijd is nu nog slechts een onschuldig proces, dat bewust door de menschen voltrokken wordt, die na verstandig overleg eenvoudig de slechtere machines door betere vervangen. Het is dus eigenlijk alleen maar overdrachtelijk gesproken, wanneer wij dezen vooruitgang een strijd noemen. Daarmede houdt tegelijkertijd de onderlinge strijd van de menschen tegen de menschen op. Met het verdwijnen van de klassen wordt de geheele beschaafde menschheid een groote solidaire produktiegemeenschap. Daarvoor geldt hetzelfde wat voor elke ge-

meenschappelijke groep geldt: binnen de groep houdt de wederzijdsche strijd om het bestaan op; deze wordt alleen nog maar naar buiten gevoerd. Maar inplaats van de vroegere kleine groepen is nu de geheele menschheid gekomen. Dat wil dus zeggen, dat *de strijd om het bestaan in de menschenwereld ophoudt*. Hij wordt alleen nog naar buiten gevoerd, niet meer als een wedstrijd tegen soortgenooten, maar als strijd om het levensonderhoud tegen de natuur. Maar de ontwikkeling van de techniek en van de daarmee gepaard gaande wetenschap bewerkt, dat deze strijd nauwelijks meer een strijd genoemd kan worden. De natuur is aan de menschen onderworpen en biedt hun, met geringe moeite hunnerzijds, een zeker en overvloedig levensonderhoud. Daarmee slaat de ontwikkeling der menschheid nieuwe banen in; het tijdvak, waarin zij zich geleidelijk uit de dierenwereld verhief en den strijd om het bestaan in eigen, door het werktuiggebruik bepaalde vormen voerde, neemt een einde; de menschelijke vorm van den strijd om het bestaan houdt op, een nieuw hoofdstuk van de menschelijke geschiedenis begint.

